СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

УДК 347.78

https://doi.org/10.32689/2617-9660-2022-2(20)-84-91

Голікова Олена Валеріївна,
завідувач сектору авторського права та суміжних прав лабораторії авторського права та інформаційних технологій, Науково-дослідний центр судової експертизи з питань інтелектуальної власності, бульвар Л. Українки, 26, офіс 501, м. Київ, 01133, e-mail: ov_golikova@ukr.net, тел.: +38 044 5921401, https//orcid.org/0000-0002-2487-3637

Заікіна Тетяна Василівна,
судовий експерт сектору інформаційних технологій лабораторії авторського права та інформаційних технологій, Науково-дослідний центр судових експертиз з питань інтелектуальної власності, бульвар Л. Українки, 26, офіс 501, м. Київ, 01133, тел.: +38 044 5921401, e-mail: zaikina.tv@ukr.net, https//orcid.org/0000-0002-3839-5859

ОСОБЛИВОСТІ БАЗ ДАНИХ ЯК ОБ'ЄКТІВ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Анотація. На сьогоднішній день в Україні відсутні єдині методичні підходи проведення судових експертиз та експертних досліджень що стосуються таких об'єктів авторського права як бази даних (компіляції даних) та системи управління базами даних.

Це призводить до використання у державних спеціалізованих експертних установах різних підходів, методик та алгоритмів, що в окремих випадках суперечать між собою, обумовлює необхідність призначення повторних судових експертиз.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» база даних (компіляція даних) – сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації у довільній формі, в тому числі – електронній, підбір і розташування складових частин якої та її упорядкування є результатом творчої праці, і складові частини якої є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних засобів (комп'ютера) чи інших засобів».

Бази даних захищаються положеннями Бернської конвенції та Директиви Європейського Парламенту і Ради Європейських Співтовариств № 96/9/ЄС від 11.03.1996, Законом України «Про авторське право і суміжні права» та іншими законодавчими актами України.

В той самий час спірними залишаються питання щодо розмежування самої бази даних, системи управляння базою даних та окремих елементів наповнення баз даних. Також варто окремо розмежовувати майнові та особисті немайнові права автора на базу даних.

Додатково у статті коротко розглядається питання, що стосується істотної частини бази даних, тобто такої частини, використання якої може прямо вказувати на факт використання бази даних.

Дана стаття носить загально-оглядовий характер спрямований на формування понятійної бази в рамках виконання науково-дослідної роботи на тему «Розробка методичних рекомендацій щодо досліджень, пов'язаних з компіляціями даних (базами даних) та системами управління (керування) базами даних».

Ключові слова: бази даних, авторське право, системи управління базами даних, СУБД.

Holikova Olena Valerievna,
Head of the copyright and related rights copyright and related rights laboratory of the Copyright and Information Technologies Laboratory, Research Center for Forensic Expertise on Intellectual Property, 26, L. Ukrainka Boulevard, office 501, Kyiv, 01133, e-mail: ov_golikova@ukr.net; +38 044 5921401, https//orcid.org/0000-0002-2487-3637

Zaikina Tetyana Vasylivna,
Forensic Expert of the Information Technology Sector of the Laboratory of Copyright and Information Technologies, Research Center for Forensic Intelligence on Intellectual Property, 26 L. Ukrainka Boulevard, Office 501, Kyiv, 01133, tel .: +38 044 5921401 , e-mail: zaikina.tv@ukr.netb https // orcid.org / 0000-0002-3839-5859

FEATURES OF DATABASES AS OBJECTIVES OF COPYRIGHT

Abstract. To date, there are no uniform methodological approaches in Ukraine for conducting forensic examinations and expert research related to such copyright objects as databases (data compilation) and database management systems.

This leads to the use of different approaches, methods and algorithms in state specialized expert institutions, which in some cases contradict each other, necessitates the appointment of repeated forensic examinations.

According to Article 1 of the Law of Ukraine «On Copyright and Related Rights» database (compilation of data) – a collection of works, data or any other independent information in any form, including electronic, selection and location of its components and its ordering is the result of creative work, and the components of which are available individually and can be found using a special search engine based on electronic means (computer) or other means.

The databases are protected by the provisions of the Berne Convention and Directive 96/9 / EC of the European Parliament and of the Council of the European Communities of 11 March 1996, the Law of Ukraine on Copyright and Related Rights and other legislative acts of Ukraine.

At the same time, the issues of delimitation of the database itself, the database management system and individual elements of filling the databases remain controversial. It is also necessary to separate the property and personal non-property rights of the author to the database.

In addition, the article briefly addresses the issue of a significant part of the database, ie the part whose use may directly indicate the fact of using the database.

This article is a general overview aimed at forming a conceptual framework in the framework of research work on «Development of guidelines for research related to data compilation (databases) and database management systems (management).».

Keywords: databases, copyright, database management systems, DBMS.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день відсутні єдині підходи для дослідження баз даних як об'єктів авторського права, відповідні методики щодо проведення досліджень у реєстрі методик відсутні. Це зумовило необхідність провести науково-дослідну роботу на тему «Розробка методичних рекомендацій щодо досліджень, пов'язаних з компіляціями даних (базами даних) та системами управління (керування) базами даних». Дана стаття є оглядовим матеріалом в рамках написання зазначеної вище НДР.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження найчастіше розглядають бази даних як об'єкт технічної сфери. В той самий час наукових досліджень щодо баз даних як об'єктів авторського права, авторами статті не виявлено.

Метою роботи є огляд особливостей такого об'єкту авторського права як база даних, їх загальні характеристики, особливості захисту тощо.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день, зважаючи на велику кількість різноманітних реєстрів та баз, гостро стоїть проблема дослідження такого об'єкта авторського права як база даних. Для розуміння існування такого об'єкту, а також його захисту, варто розглянути місце бази даних у системі об'єктів авторського права та системі об'єктів права інтелектуальної власності загалом.

Інтелектуальна власність (у найширшому розумінні) означає закріплені законом права на результат інтелектуальної діяльності в промисловій, *науковій*, художній, виробничій та інших галузях. Більш доцільним є визначення інтелектуальної власності через зазначення об'єктів інтелектуальної власності, до яких відносяться також *авторські права* (літературні твори, *комп'ютері програми, бази даних*, карти, фотографічні твори).

Законодавство, яке визначає *права на інтелектуальну власність*, базується на праві кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, які, будучи благом не матеріальним, зберігаються за його творцями і можуть використовуватися іншими особами лише за узгодженням з ними, крім випадків, визначених законодавством.

В свою чергу, *авторське право* – набір виключних прав, які дозволяють авторам отримати соціальні блага від результатів своєї творчої діяльності. Авторське право поширюється фактично на будь-які результати *творчої діяльності*, включаючи *комп'ютерні програми, бази даних*, фільми, фотографії і скульптури, архітектурні проекти, рекламні проспекти, карти і технічні креслення.

Авторське право є *ключовою галуззю права інтелектуальної власності*; воно *призначене захищати* лише *форму вираження об'єкту* (твір, малюнок, збірник, фотографія та інше), тобто їх «матеріальне втілення». Авторське право не може використовуватись для захисту абстрактних ідей, концепцій, фактів, стилів та технік, що можуть бути використані у творі.

Тобто, авторське право є правом особи володіти, користуватись та розпоряджатися творінням, створеним своєю інтелектуальною працею, мати особисті майнові та немайнові права згідно с законодавством, які пов'язані із авторством. Щодо галузі *програмного забезпечення*, то результатом

інтелектуальної праці виступають *комп'ютерні програми, бази даних*.

Права авторів, а також інших лиць, які ними володіють, охороняються в Україні згідно з Всесвітньою конвенцією про авторське право, Бернською конвенцією про охорону літературних та художніх творів, Законом України «Про авторські та суміжні права», а також рядом інших нормативно-правових актів [2, 4, 1].

Правове регулювання питань охорони прав авторів та їх правонаступників, пов'язаних із створенням та використанням програмного забезпечення (незалежно від способу чи форми його вираження), а також правовідносин у сфері відтворення (виробництва) та розповсюдження програмного забезпечення здійснюється Законом України «Про авторське право і суміжні права» [1].

Відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права» в Пунктом 1 ст. 8 визначено, що об'єктами авторського права є твори у галузі науки, а саме: *комп'ютерні програми, бази даних* [1]. Пунктом 2 ст. 8 Закону визначено, що охороні підлягають ці твори, як оприлюднені, так і не оприлюднені, як завершені, так і не завершені, незалежно від їх жанру, обсягу, мети (освіта, інформація, реклама, пропаганда, розваги тощо) [1].

Щодо *захисту баз даних*, то вони підпадають під дію положень Бернської конвенції та Директиви Європейського Парламенту і Ради Європейських Співтовариств № 96/9/ЄС від 11.03.1996 (в подальшому – Директива), Закону України «Про авторське право і суміжні права» та інших законодавчих актів України.

Бази даних є одним з найбільш складних об'єктів охорони, можливо, тому, що під базами даних розуміють інколи абсолютно різні і деколи несумісні об'єкти.

Визначення поняття бази даних наведено у Законі України «Про авторське право і суміжні права» (ст.1):

«База даних (компіляція даних) – сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації у довільній формі, в тому числі – електронній, підбір і розташування складових частин якої та її упорядкування є результатом творчої праці, і складові частини якої є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних засобів (комп'ютера) чи інших засобів» [1].

Згадана вище Директива [5] спрямована на регулювання правовідносин, які стосуються *творчих баз даних* і захищаються нормами авторського права, а також баз даних (*нетворчих*), що не належать до об'єктів авторського права, які відповідно до зазначеної Директиви (розділ III, стаття 7) захищаються правом «*sui generis*». Захист останніх стосується змісту бази даних, тих даних, якими вона наповнена. Такий захист пов'язаний з необхідністю охорони інвестицій, значних коштів, які затрачені на створення баз даних. Слід звернути увагу, що захист прав на нетворчі бази даних правом «*sui generis*» лежить поза межами авторського права і до авторського права не має відношення. Таким чином, нетворчі бази даних захищаються виключно правом «*sui generis*» (такі бази даних створюються за традиційними способами організації даних; за алфавітом, простим переліком позицій тощо).

Таким чином, бази даних – об'єкти авторського права – захищаються нормами авторського права. Такі бази даних характеризуються складною багатоступеневою *структурою, взаємною залежністю певних розділів, складною системою керування* тощо. Дані, якими наповнені поля і розділи бази даних, захищаються правом «*sui generis*». Тому, як визначено положеннями Директиви, заборона несанкціонованого використання фактів і даних, які наповнюють базу даних, не є виявом їх охорони авторським правом.

Окремо варто розглянути питання щодо наповнення бази даних та її окремих частин. Важливо також зазначити, що існує відмінність між базою даних та її окремими частинами, які можуть бути захищені окремо від захисту, який може мати база даних в цілому.

Наприклад, Директива не забезпечує захист програмного забезпечення, що використовується для створення бази даних, або матеріалів, що містяться в базі даних. Таким чином, будь-яке програмне забезпечення, яке використовується для створення або роботи з базою даних, спеціально виключено з захисту як бази даних, і замість цього зазвичай захищається авторським правом як літературний твір. Однак, оскільки програмне забезпечення часто розробляється в модульній формі, можуть бути деякі випадки, коли програмні модулі можуть бути захищені як база даних.

Аналогічно, компіляція, яка не відповідає визначенню бази даних, все ще може бути захищена авторським правом як літературний твір.

Інші проблеми, пов'язані з базами даних, включають:

• право власності, коли співробітник створює базу даних – захист надається автору (авторам) або творцям бази даних;

• наслідки множинної власності;

• право власності, коли було використано (перенесено) вміст з інших баз даних;

• роль договорів у першочерговому законодавстві;

• обробка персональних даних – Директива ЄС про захист даних 95/46 надає суб'єктам даних різні права, включаючи право бути поінформованими, коли їхні дані обробляються, і може обмежити те, що власник бази даних може законно робити з цією базою даних;

• конфіденційна інформація – інформація, що міститься в базі даних, яка не є загальнодоступною, може бути окремо захищена законом про конфіденційність. Також це стосується інформації з обмеженим доступом, яка може бути захищена відповідними документами.

Коротко розглянемо судові рішення інших країн, що стосуються питання захисту баз даних.

Так, термін «інвестиції в отримання вмісту» досліджувався у British Horseracing Board Ltd та інші проти William Hill Organization Ltd (2004) як означаючи ресурси, які були використані для пошуку існуючі самостійно створені матеріали та зібрати їх як базу даних. Використання значної кількості часу та грошей на створення вмісту недостатньо. Суд постановив, що лише інвестиції в пошук наявних матеріалів і збирання їх у базу даних призведуть до права на базу даних. Ресурсів, що використовуються для створення матеріалів, що складають базу

даних, буде недостатньо для забезпечення захисту.

British Sky Broadcasting Group Plc та інші проти Digital Satellite Warranty Cover Ltd та інші (2011) прийшли до висновку, що списки клієнтів можуть являти собою базу даних, до якої були зроблені необхідні інвестиції в отримання вмісту, навіть якщо компанія не створює нову інформацію, розміщуючи деталі клієнта в базу даних, але просто систематично записує вже існуючу інформацію.

Pennwell Publishing (UK) Ltd та інші проти Ornstien (2007) підтвердили, що якщо немає чітких умов будь-якої угоди, що регулює право власності на базу даних, то суд, ймовірно, визначить, що там, де база даних зберігається в системі роботодавця, база даних або перелік інформації буде належати роботодавцю. Справа Penwell також дійшла висновку, що характер професії або занять працівника може вплинути на питання власності на базу даних. У той час як торговий представник може легко переміщатися між робочими місцями, незважаючи на те, що він не бере з собою жодної контактної інформації, у журналіста є довгострокові контакти, які йому потрібно буде продовжувати використовувати у будь-якій роботі, яку він виконував. Проте навіть у випадку з журналістом суд може дійти висновку, що такий список не є особистим списком, який він веде окремо від його роботи та для власного користування.

Варто зазначити, що законодавство передбачає, що першим власником права на базу даних є «творець» бази даних. Виробник – це особа, яка бере на себе ініціативу в отриманні, перевірці або представленні вмісту бази даних і бере на себе ризик інвестування в неї. Право на базу даних дозволяє власнику забороняти іншим витягувати та/або повторно використовувати весь або значну частину вмісту їхньої бази даних.

Щодо авторства та право власності на базу даних слід зазначити наступне. Визначення авторства та права власності розрізняються залежно від прав, що виникають у творі:

• *Авторське право на базу даних.* Термін «автор» використовується для ідентифікації особи (або осіб), які створили твір з авторським правом на базу даних, тоді як «власник авторського права» використовується для ідентифікації особи, яка володіє авторським правом на цю базу даних. Це не обов'язково одна і та ж людина. Ця відмінність є актуальною, оскільки дозвіл на використання авторського твору зазвичай надається власником, тоді як тривалість захисту авторських прав зазвичай розраховується з посиланням на смерть автора. Відповідно до законодавства Великобританії авторське право на базу даних діє протягом 70 років з кінця календарного року, в якому помер автор бази даних. Перший власник авторських прав, як правило, є автором твору, якщо твір не створено працівником під час його роботи, і в цьому випадку роботодавець є першим власником авторського права, якщо немає будь-якої угоди про протилежне. Аналогічне положення щодо терміну дії права автора діє і в українському законодавстві.

• Право на базу даних. На відміну від авторського права, розробник бази даних є першим власником і визначається як особа, яка «бере на себе ініціативу в отриманні, перевірці або пред-

ставленні вмісту бази даних і бере на себе ризик інвестування в таке отримання, перевірку або презентацію». «Право на базу даних діє протягом 15 років з кінця календарного року, в якому було завершено створення бази даних, і хоча це менше, ніж термін дії авторського права, якщо «істотна зміна» вмісту бази даних становить «нові значні інвестиції», змінена база даних матиме право на новий 15-річний термін. Це означає, що для баз даних, які постійно оновлюються, доступний невизначений термін захисту. В українському законодавстві, виходячи з практики, можна стверджувати, що термін дії права на базу даних встановлюється відповідними договорами та може бути відчуженим іншій особі.

Окремим цікавим питанням можна назвати визначення «істотної частини» бази даних, тієї частини, використання якої прямо вказує на порушення прав на базу даних.

Що є «істотною частиною», досі не зрозуміло, хоча судова практика встановлює, що вона може бути перевірена як з точки зору кількості, так і якості.

У справі Beechwood House Publishing Ltd проти Guardian Products Ltd та в іншому (2010) суддя HHJ Birss QC застосував тест British Horseracing Board проти William Hill (2005) щодо кількісних та якісних істотних частин. Щодо кількісного підходу, він розглядав обсяг видобутих даних проти обсягу даних в базі даних в цілому. Щодо якісного підходу він розглядав масштаби інвестицій в отримання, перевірку або подання змісту бази даних незалежно від того, чи становив він кількісно значну частину цілого. З точки зору кількісного питання, він зазначив, що кількісно значну частину слід оцінювати у відносних показниках, і тому «кількісно істотна» не може вимагати кількісної більшості записів. 6 000 записів із 43 000 дорівнюють приблизно 14% і 4, 783 із 43 000 дорівнювали 11%, і, на думку судді, 11% або 14% даних були на нижній межі того, що можна було б вважати кількісно значущим. Проте навіть 11% становили значну частину обсягу бази даних, оскільки її створення потребувало значних ресурсів.

Важливо також зазначити, що багаторазове і систематичне вилучення або повторне використання неістотних частин вмісту бази даних може становити значну частину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про авторське право і суміжні права: Закон від 23.12.1993 року № 3792-XII / База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12 (дата звернення: 21.04.2022)..

2. Всесвітня конвенція про авторське право 1952 року ЮНЕСКО: Конвенція, Міжнародний документ, Декларація від 06.09.1952 у редакції – Приєднання від 23.12.1993 / База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_052 (дата звернення: 21.04.2022).

3. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятий Дипломатичною конференцією 20.12.1996 та положення Бернської конвенції (1971 р.), на які містяться посилання у Договорі (Договір ВОІВ про авторське право) (1996) – Приєднання від 20.09.2001 / База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: https://zakon.

rada.gov.ua/laws/show/995_769 (дата звернення: 21.04.2022).

4. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів. Паризький Акт від 24.07.1971. Змінений 02.10.1979 – Приєднання від 31.05.1995 / База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051 (дата звернення: 21.04.2022)

5. Директива Європейського Парламенту та Ради «Про правовий захист баз даних» від 11.03.1996 № 96/9/ЄС. Офіційний журнал L 077, 27.03.1996 р. 0020–0028.

REFERENCES:

1. Zakon Ukrainy «Pro avtorske pravo I sumizhni prava» [The Low of Ukraine «About copyright and summizhni rights»]. (n,d,). *https://zakon.rada.gov.ua* Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12 [in Ukrainian].

2. Vsesvitnya konvencia pro avtorske parvo 1952 roky [1952 World Copyright Convention] (n,d,). *https://zakon.rada.gov.ua* Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_052 [in Ukrainian].

3. Dogovir Vsesvitnoyi organizaciyi intelektualnoyi vlasnosti pro avtorske pravo, pryjnyatyi Dyplomatychnoyu konferenciyeyu 20 grudnya 1996 roku ta polozhennya Bernskoyi konvenciyi (1971), na yaki mistyatsya posy`annya u Dogovori (Dogovir VOIV pro avtorske pravo) (1996) [The World Intellectual Property Organization Copyright Treaty, adopted by the Diplomatic Conference on 20 December 1996 and the provisions of the Berne Convention (1971), to which reference is made in the Treaty (WIPO Copyright Treaty) (1996)]. (n,d,). *https://zakon.rada.gov.ua* Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_769 [in Ukrainian].

4. Bernska konvenciya pro ohoronu literaturnyh i hudozhnih tvoriv. [Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works]. (n,d,). *https://zakon.rada.gov.ua* Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051 [in Ukrainian].

5. Dyrektyva Yevropejskogo Parlamentu ta Rady «Pro pravovyi zaxyst baz danyx» : pryinyata 11 bereznya 1996 №96/9/YeS [Directive of the European Parliament and of the Council on the legal protection of databases: adopted on 11 March 1996 № 96/9 / EC]. (1996, March 27) *Oficijnyi zhurnal L 077 – Official Journal L 077*, 0020–0028 [in Ukrainian].